Algimantas Merkevičius

Turlojiškės archeologinių objektų tyrinėjimai 1996 ir 1997 metais

Turlojiškės archeologiniai objektai: gyvenvietės ir kapinynai (Marijampolės raj., Kalvarijos s-ja, Jakimavičių ir Turlojiškės k.) yra prie Kirsnos upės.

Archeologiniai radiniai ir žmonių kapai aprašomoje teritorijoje surasti 1930 m., prie Kirsnos upės pradėjus žemės sausinimo ir upės kranto tiesinimo darbus. 1931 m. apie archeologinius radinius ir žmonių kapus, surastus prie Kirsnos upės, pirmasis paskelbė J. Žilinskas.

Po Antrojo pasaulinio karo kasant durpes minėtų kaimų žemėse, gausiai buvo randama archeologinių radinių ir žmonių kaulų. Dalis jų pateko į Marijampolės, Kauno ir Vilniaus muziejus, tačiau dauguma radinių pasklido tarp gyventojų ar išsimėtė.

Turlojiškės akmens amžiaus stovykla. Turint labai nedaug duomenų apie čia surastus radinius ir kapus, paminklinė stovyklos teritorija buvo nustatyta labai apytiksliai. Vadinamojo Kirsnos žmogaus radimo vieta visai nebuvo lokalizuota. Klaidingai buvo rašoma, kad jis rastas Kamšų kaime.

1995 m. nutarta pabandyti lokalizuoti Kirsnos ir Turlojiškės archeologinių objektų vietas. Suorganizuota VU ir MKM žvalgomoji archeologinė ekspedicija. Ekspedicijai pavyko rasti žmonių, kurie prieš karą ir po jo prie Kirsnos upės ir Turlojiškės kaime buvo suradę archeologinių radinių ir žmonių kapų. Nustatyta, kad Kirsnos ir Turlojiškės vardais vadinti archeologiniai objektai, atrodę kaip du skirtingi, iš tikrųjų yra vienas didelis archeologinis kompleksas, esantis prie Kirsnos upės, Turlojiškės ir Jakimavičių kaimuose, tik vieni surastus objektus vadino upės, kiti – kaimo vardais, todėl susidarė vaizdas, kad tai du skirtingi objektai. Deja, vietos gyventojai galėjo tik labai apytiksliai nurodyti anksčiau surastų radinių ir kapų vietas.

1996 m. VU ir MKM pradėjo Turlojiškės archeologinio komplekso tyrinėjimus. Tyrinėjimų tikslas – dideliame keliasdešimties hektarų plote rasti kapinynų ir senovės gyvenviečių bei nustatyti jų užimamas teritorijas, taip pat lokalizuoti anksčiau surastų archeologinių radinių ir kapų vietas.

Šešiose skirtingose Turlojiškės durpyno vietose ištirtos 23 perkasos, iš viso 156 m^2 plotas. Pirmoje vietoje, kuri buvo į P nuo Jakimavičių k. esančio miškelio, vadinamo Gojeliu, į R nuo Kirsnos upės, į P nuo kanalo, įtekančio į Kirsną, ištirtos 9 perkasos, iš viso 67 m^2. Antra tyrinėjimų vieta buvo apie 250 m į PR nuo pirmosios, į V nuo vieno iš kanalų. Čia iškastos 5 perkasos, iš viso 33 m^2. Trečia tyrinėjimų vieta buvo 17 m į R nuo to paties kanalo. Čia ištirtos 2 perkasos, iš viso 10 m^2. Ketvirta tyrinėjimų vieta buvo apie 800 m į P–PR nuo trečiosios. Čia ištirtos 3 perkasos, viso 18 m^2. Penkta tyrinėjimų vieta pasirinkta Turlojiškės miškelio P dalyje esanti nedidelė aukštumėlė. Čia ištirtos 2 perkasos, iš viso 8 m^2. Šešta tyrinėjimų vieta buvo į P nuo Turlojiškės miškelio ir kanalo. Čia ištirtos 2 perkasos, iš viso 20 m^2.

Trečios vietos 2-oje perkasoje, 60–70 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, rastas turbūt melioracijos darbų metu apardytas griautinis žmogaus kapas, orientuotas ŠR–PV kryptimi. Jis buvo durpėse. Išliko tik apatinis žandikaulis ir didelė dalis griaučių. Šalia mirusiojo, į R nuo jo, buvo keletas angliukų. Į ŠV, Š, ŠR ir R nuo kapo rasti 5 neaiškios paskirties mediniai dirbiniai, kurie, atrodo, nebuvo šio kapo įkapės. Dr. R. Jankauskas nustatė, kad mirusysis buvo apie 35–45 m. amžiaus vyras. Dalis šio kapo kaulų atiduota į Geologijos institutą radiokarbono tyrimams. Šio kapo cal. C^{14} data yra 1892 m. pr. Kr. Dar vieno kapo liekanos surastos ketvirtos vietos perkasoje Nr. 3. Čia aptikti 4 žmogaus kaukolės skliauto gabalai.

Tyrinėjimų metu penkiose vietose surasta senovės gyvenviečių liekanų arba bent paskirų radinių. Nieko neaptikta tik penktoje tyrimų vietoje. Ištirtose perkasose surasti 6 titnaginiai radiniai: 3 nuoskalos ir 3 skeltės, iš kurių 2 su retušu šonuose, 3 keramikos fragmentai: 2 šiurkščiu ir 1 neryškiai brūkšniuotu paviršiumi, 11 medinių, 2 raginiai dirbiniai, gyvulių, žvėrių, paukščių ir žuvų kaulų, 3 riešutai, taip pat medinių statinių liekanų. Surastų senovės gyvenviečių ir dviejų kapų liekanos datuojamos senuoju žalvario amžiumi.

Tyrinėjimų metu suorganizuota ir nedidelė žvalgomoji ekspedicija. Jos metu sužinota apie kelias vietas, kuriose kasant durpes aptikta archeologinių radinių ir žmonių kapų. Rūdelės kaime B. Brogis turėjo trinamąsias girnas, rastas Turlojiškės kaime. Netoli šių girnų gulėjo ir keli akmeniniai

kirviai. Vieną akmeninį kirvį su skyle kotui iš Turlojiškės kaimo ekspedicijai padovanojo A. Kiseliauskas.

1997 m. Turlojiškės archeologinio komplekso tyrinėjimai buvo tęsiami. Dviejose vietose tyrinėtos 3 perkasos, iš viso 77 m^2. Visiškai ištirtas 52,5 m^2 dydžio plotas. Likusi dalis nebaigta tyrinėti. Pirma tyrinėjimų vieta buvo ta pati kaip ir 1996 m. Čia, į P nuo 1996 m. tyrinėtos perkasos Nr. 4, tyrinėta 5x13 m dydžio perkasa, orientuota R–V kryptimi. Ne visai ištirta šios perkasos 3,5 m ilgio V dalis. Apie 950 m į PR nuo pirmosios tyrinėjimų vietos, neaukštos kalvelės, vietos gyventojų vadinamos Sala, R pakraštyje, tyrinėtos 2 antros vietos perkasos, iš viso 12 m^2 dydžio plotas. Visiškai ištirti 5 m^2. Likusioje dalyje įžemis nepasiektas. Perkasoje Nr. 1, durpių sluoksnyje, surasta medinių statinių liekanų ir keliolika gyvulių kaulų. Perkasoje Nr. 2 aptikta titnago nuoskala ir gyvulio kaulas. Abi perkasos nebuvo visiškai ištirtos.

Pirmos vietos perkasoje Nr. 1, durpių sluoksnyje, surasta gerai išsilaikiusių medinių statinių liekanų: įvairaus ilgio medinių stulpų fragmentų, vytelių, pinučių, žievės ir kt. Šioje perkasoje surasta 19 titnaginių radinių, daugiausia skaldytinių, nuoskalų ir skelčių, apie 80 gyvulių, paukščių ir žuvų kaulų, iš kurių apie 3/4 buvo žuvų kaulai ir žvynai. Surasta per 120 keramikos šukių. Keramika buvo lygiu neryškiai ir ryškiai brūkšniuotu paviršiumi. Daugiausia surasta plonasienės keramikos, tačiau dalis šukių gana storomis sienelėmis. Surasta ir keletas medinių dirbinių, lazdynų riešutų. Paimta kultūrinio sluoksnio pavyzdžių paleobotanikos ir radiokarbono tyrimams. Preliminariai senovės gyvenvietė datuojama senuoju žalvario amžiumi.

Taip pat suorganizuota ir žvalgomoji archeologinė ekspedicija. Jos metu gauta papildomų duomenų apie Turlojiškės ir aplinkiniuose kaimuose esančius archeologinius objektus. Vietos gyventojai ekspedicijai pardavė Kamšų ir Pagraudų kaimuose surastus akmeninius kirvius su skylėmis kotui.

Žvalgymų metu dešiniajame Kirsnos upės krante, netoli nuo Kirsnos ir Šešupės santakos, rasta nauja senovės gyvenvietė. Suartame kultūriniame sluoksnyje aptiktos kelios lipdytinės lygiu paviršiumi keramikos dalys (viena šukelė puošta virvutės imitacija), titnaginių radinių, geležies gargažių.

Gyvenvietę galima būtų skirti keliems laikotarpiams: žalvario amžiaus pradžiai ir laikotarpiui po Kr.

Algimantas Merkevičius

Research on archeological objects in Turlojiškė in 1996–1997

In 1996–1997 VU researched archeological objects in the village of Turlojiškės that is situated along the river Kirsna (Marijampolė district). The examination covered 7 sites with a total area of 208,5 m². The team unearthed remains of two disturbed burials, one of which dates to 1892 B.C. Also, there were observed structural remains of ancient settlements, flint and stone artifacts, animal, bird and fish bones, nuts, pottery. The findings are ascribed to early Brass Age. Near the river Kirsna there was noted an ancient settlement together with pottery with a plain surface, flint artifacts and fragments of slag. The settlement is dated to early Bronze–early Iron Age.

Tomas Ostrauskas

Kabelių 2-oji senovės gyvenvietė

Kabelių 2-oji senovės gyvenvietė (Varėnos raj., Marcinkonių s-ja, Ašašninkų k.) yra apie 400 m į R nuo Ašašninkų kaimo, buvusio ežero, dabar durpyno, P krante. Gyvenvietė buvo aptikta 1990 m. Paviršiuje titnago radinių buvo aptinkama maždaug 300x200 m dydžio plote, apimančiame kelias kalveles buvusio ežero pakrantėje ir durpyno pakraštį. 1994 m. buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai. Buvo ištirtos 3 žvalgomosios perkasos ir 8 šurfai, bendras 20 m² dydžio plotas. Jie parodė, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis yra išlikęs ir smėlėtame krante, ir durpyno pakraštyje (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 323–324). Kadangi radiniai durpyno pakraštyje žiedadulkių analize buvo datuoti mezolitu, 1996 m., norint patikslinti jų pobūdį, tyrinėjimai pratęsti. 1996 m. buvo ištirtas 60 m² dydžio plotas: 40 m² durpyno pakraštyje ir 20 m² ežero terasos pakraštyje. Plotas durpyno pakraštyje buvo tiriamas 1 m pločio perkasomis,